

Соціально-психологічний супровід навчально-виховного процесу в інноваційному навчальному закладі художньо-естетичного профілю

Ярослава СТЕМКОВСЬКА,

кандидат педагогічних наук, заступник директора
з виховної роботи, психолог,

Ірина ГАЛКОВИЧ,

психолог

Під час навчально-виховного процесу формуються особистісні якості й закладаються ті фізичні, моральні та інтелектуальні ресурси, які людина реалізує у своєму житті. Як ефективно відбуватиметься цей процес, залежить від роботи всіх структурних підрозділів школи й психологічної служби, робота якої останнім часом набуває особливого значення.

На думку сучасних дослідників М.Бітянної, М.Бардієр, І.Рамазан, Т.Череднікової, найпродуктивнішою в цьому питанні є ідея психологічного супроводу навчально-виховного процесу.

Отже, **мета статті** – окреслити основні напрями роботи соціально-психологічної служби школи в умовах експериментальної діяльності.

Як зазначає М.Бітянова, супровід – це система професійної діяльності психолога, спрямована на створення соціально-психологічних умов для вирішення дитиною завдань, що постають в процесі взаємодій у шкільному середовищі [2, с. 13].

У рамках проведення дослідно-експериментальної роботи актуальним питанням є поглиблений психологічний супровід процесу розвитку особистості. Обґрунтування цієї позиції ми пов'язуємо, по-перше, з необхідністю детальної індивідуалізації процесу навчання та розвитку творчого мислення; по-друге, зі створенням моніторингової системи психологічного супроводу дослідно-експериментальної роботи (див. схему 1).

При цьому необхідно враховувати відмінності інноваційного освітнього простору від традиційного навчального процесу. Навчально-виховний процес в Академії дитячої творчості зорієнтовано не на

формування якогось певного типу особистості, а на розвиток природної індивідуальності кожної дитини, її творчих здібностей, загальноосвітньої підготовки і професійного самовизначення. Залучення учнів до неперервного процесу творчої діяльності потребує від них використання всіх внутрішніх ресурсів, що й визначає мету роботи психологічної служби школи.

Психологічна служба має забезпечити комплексний психологічний супровід дитини протягом усього періоду навчання. Робота психологічної служби – це система професійної діяльності, спрямована на створення психолого-педагогічних та соціально-психологічних умов для формування особистості відповідно до категорій нової парадигми освіти. Згідно такої позиції сформовано два взаємопов'язаних напрями в цій роботі: супровід навчально-виховного процесу на загальних засадах діяльності шкільного психолога (консультативна, просвітницька, корекційна діяльність, діагностичний мінімум) та дослідно-експериментальна діяльність, що базується на детальній індивідуалізації засобом розроблених індивідуальних карт розвитку (заповнюються на кожного учня школи), і створенні моніторингової системи для відстеження динаміки розвитку творчого мислення та інтелекту учнів.

Для ефективнішого впливу навчально-виховного процесу на особистість дитини як психологу, так і вчителю необхідно володіти інформацією про індивідуальні особливості учня (швидкість перебігу психічних процесів, особливості пізнавальної, чуттєво-емоційної сфер та інших психічних процесів).

Саме з цією метою в умовах дослідно-експериментальної роботи фахівці психологічної служби школи розробили індивідуальну психологічну карту розвитку. Систематизація даних дозволяє уникати проблем, пов'язаних із розбіжностями рівнів розвитку дітей одного віку. Дані комплексної діагностики, зафіксовані в картах, є важливим матеріалом для створення моніторингової системи психологічного супроводу дослідно-експериментальної роботи (динаміка розвитку творчого мислення та логічного мислення, інтелекту, мотивації до навчання у школі). Кожного року в дослідженнях беруть участь приблизно 800 респондентів, що складає 95 % усіх учнів школи.

У процесі супроводу завданням психолога є не так вплив на дитину своїми специфічними методами та прийомами, як взаємодія з нею на основі різних шляхів вирішення проблем, організації співпраці, спрямування дитини на самопізнання, пошук шляхів розуміння внутрішнього світу й системи міжособистісних стосунків.

У такому разі психодіагностичні дані необхідні для складання соціально-психологічного портрету учня, визначення шляхів і форм надання допомоги дітям, які відчують труднощі в навчанні, спілкуванні й психічному самопочутті, а також вибору змісту й форм психологічного супроводу особистості відповідно до притаманних їй особливостей навчання й спілкування.

Упродовж реалізації етапів дослідно-експериментальної роботи послідовно проводиться корекція діагностичних методик із метою отримання ширшого спектру результатів дослідження рівня розвитку художньо-творчого мислення особистості. Параметри досліджень, відображені в картах, регулюються згідно з урахуванням, по-перше, особливостей вікового розвитку (початкова школа, середня й старша ланка), по-друге, всіх суб'єкт-об'єктних факторів, що впливають на реалізацію мети експерименту.

Дослідження саме творчого мислення – достатньо складна проблема, що припускає рішення найважливіших методологічних питань природи творчості, джерел розвитку творчого мислення, співвідношення у цьому процесі біологічного і соціального, об'єктивного та суб'єктивного, індивідуального і суспільного. Для діагностики рівня розвитку творчого мислення використовується методика американського психолога Е.П. Торранса [3, с. 98]. Цей вибір зумовлений метою дослідження: методика дозволяє слідкувати за змінами безпосередньо творчого мислення, а не лише за кінцевим результатом навчання.

За результатами досліджень, з погляду відношення рівня розвитку логічного мислення і творчого мислення, у тому разі, коли високий рівень логічного мислення поєднується з високим рівнем творчого мислення, творча людина найчастіше є адаптованою до середовища, активною, емоційно-врівноваженою, незалежною. Більшість психологів вважає необхідною ознакою творчої особистості відповідний або трохи вищий за віковий рівень розвитку логічного мислення, тому що тільки такий рівень забезпечує основу для творчої продуктивності.

Проведений моніторинг підтверджує, що в умовах дослідно-експериментальної діяльності в школі спостерігається зростання рівня логічного мислення, завдяки чому збільшується рівень мотивації до навчання, що сприяє росту загального потенціалу учнів та формуванню таких якостей особистості, як незалежність, відкритість новому досвіду, чутливість до проблем, висока потреба у творчості.

Як зазначається в сучасних дослідженнях, на уроках декоративно-прикладних та сценічних мистецтв у своєрідній формі – через малюнок, гру, казку, музику – дитина здатна вивільнити власні емоції, напружені переживання, отримати новий досвід

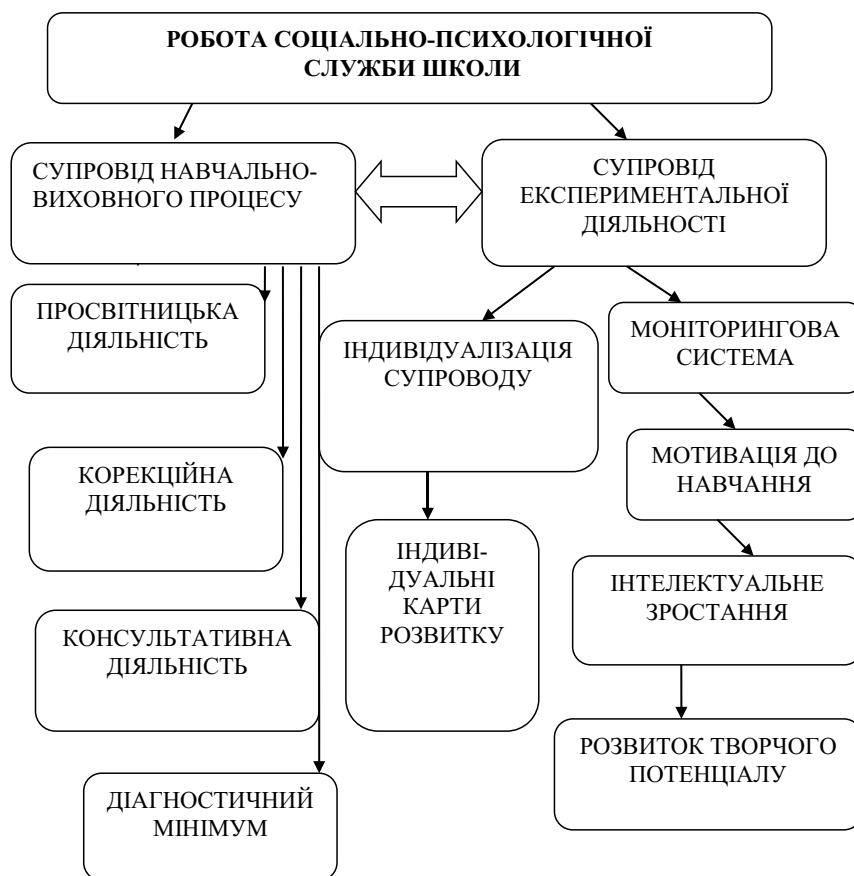

Схема 1.

у вирішенні конфліктних та психотравмуючих ситуацій. Екстраполюючи свої переживання із реальної дійсності у вигадані історії, пластилінові або глиняні фігурки, на лист паперу в формі малюнка, можна абсолютно інакше на основі ірраціонального досягнути самого себе, інших людей. У процесі творчої діяльності постає почуття емоційної насиченості, відбувається глибше розуміння свого внутрішнього світу. Процес малювання, ліплення, створення картин сприяє заспокоєнню і усвідомленню психологічних причин тих деструкцій, які змушують переживати дискомфорт, стреси тощо.

Сьогодні школа працює з урахуванням індивідуальних та потенційних можливостей особистості, базуючись на теоріях особистісно орієнтованого, розвивального навчання, розвитку творчого потенціалу учня. Спираючись на думку, що загальний духовний і творчий потенціал особистості, яка розвивається через творчу діяльність, може бути успішно трансформований у будь-який вид життєдіяльності людини, до варіативної частини навчального плану МСШ «Академія дитячої творчості» включено предмет «Розвиток творчого мислення» (1–4-ті класи) та «Розвиток творчої особистості» (5–11-ті класи).

Основними завданнями згаданих спецкурсів є стимулювання творчого потенціалу особистості шляхом розвитку творчого мислення, уяви, формування здатності генерувати нові ідеї, формулювати й доводити гіпотези, вміння знаходити нетрадиційні способи рішення проблемних завдань, опанування навичок самоаналізу й саморозуміння, розуміння почуттів і мотивів поведінки інших, формування вміння гнучко адаптуватися в мінливих умовах сучасності та стимулювання до пошуку шляхів самореалізації.

Дисципліни «Розвиток творчого мислення» та «Розвиток творчої особистості» передбачають різні методи психологічної роботи з дітьми, зокрема спостереження, ігри, консультації, дискусії, діалоги. Уроки побудовані так, що за необхідності є можливість проведення тренінгових занять і психодіагностичних досліджень. Ці курси пройшли апробацію й здобули визнання на конференціях, семінарах, «круглих столах», майстер-класах. Їх затверджено й видано у збірнику авторських програм «Художньо-естетична освіта й виховання» [4, с. 149].

Учні з першого класу вчать творчо, оригінально мислити, формулювати думку, виявляти суперечності, продукувати нові ідеї, гіпотези, знаходити нетрадиційні способи вирішення проблемних завдань. Курс «Розвиток творчого мислення» сприяє розвитку асоціативності, евристичності, гнучкості, оригінальності мислення, здатності до комбінування, творчої уяви.

Програму курсу складають такі тематики, які навчають школярів побудові ефективних комунікативних процесів, умінню ставити й досягати цілі, усвідомлювати сенс життя; розробляти ієрархію цінностей. Вона побудована шляхом охоплення всіх елементів організаційної культури школи.

Отже, духовно й творчо розвинуті діти відрізняються глибиною почуттів, багатством емоцій і потужним творчим потенціалом, оскільки навчити творчості неможливо, але можна сформувати такі компетентності, уміння, навички та знання, які допоможуть дитині в розвитку творчого мислення й духовного потенціалу.

Зауважимо, що в Академії дитячої творчості організовано постійну виставку робіт учнів за всіма напрямками декоративно-прикладного відділення, що дає змогу не тільки формувати в учнів художньо-естетичне сприйняття, а й виховувати шанобливе ставлення один до одного на підставі отриманого досвіду створення витворів мистецтва. Отже, маємо наголосити: загальнодидактичну проблему розвитку творчої особистості рівнозначно вирішує як процес навчання, так і процес виховання.

Узагальнюючи, зазначимо, що учні МСШ «Академія дитячої творчості» навчаються в атмосфері творчості, співдружності, співпраці. Створена в школі система роботи сприяє формуванню потреби в самоактуалізації та самореалізації, розвитку творчого мислення, а також визначенню пріоритетності напрямів організації навчально-виховного процесу та ролі соціально-психологічної служби загалом. Результати, отримані в ході дослідно-експериментальної роботи, підтверджують вагомість та значущість концепції розвитку творчого мислення на основі синтезу науки, філософії та мистецтв для оновлення змісту художньо-естетичної освіти.

Література

1. *Абрамян В.Ц.* Театральна педагогіка / Володимир Цолакоч Абрамян. – К.: Лібра, 1996. – 224 с.
2. *Битянова М.Р.* Организация психологической работы в школе / М.Р. Битянова. – М.: Совершенство, 1998. – 298 с. (Практическая психология в образовании).
3. *Креативный ребенок: Диагностика и развитие творческих способностей* / сост.: Т.А. Барышева, В.А. Шекалов. – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 416 с.
4. *Стемковська Я.Є.* Розвиток творчої особистості / Я.Є. Стемковська // Художньо-естетична освіта і виховання. Збірник авторських експериментальних профільних програм / упор. Г.Д. Матвеева. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – С. 149.

Анотації

Ярослава СТЕМКОВСЬКА, Ірина ГАЛКОВИЧ
Соціально-психологічний супровід навчально-виховного процесу в інноваційному навчальному закладі художньо-естетичного профілю

У статті окреслено основні напрями роботи соціально-психологічної служби школи в умовах експериментальної діяльності. Проаналізовано дані комплексної діагностики, які вносяться до авторської індивідуальної психологічної карти розвитку. Охарактеризовано зміст спеціалізованих курсів «Розвиток творчого мислення», «Розвиток творчої

особистості», які включено до навчального плану школи. Доведено, що в процесі творчої діяльності виникає почуття емоційної насиченості, відбувається глибше розуміння себе і свого внутрішнього світу.

Ключові слова: психологічний супровід, комплексна діагностика, творче мислення, розвиток, розуміння себе.

Ярослава СТЕМКОВСКАЯ, Ирина ГАЛКОВИЧ
Социально-психологическое сопровождение учебно-воспитательного процесса в инновационном учебном заведении художественно-эстетического профиля

В статье обозначены основные направления работы социально-психологической службы школы в условиях экспериментальной деятельности. Проанализированы данные комплексной диагностики, которые вносятся в авторскую индивидуальную психологическую карту развития. Охарактеризовано содержание специализированных курсов «Развитие творческого мышления», «Развитие творческой личности», которые включены в учебный план школы. Доказано, что в процессе творческой деятельности возникает чувство эмоциональной насыщенности, происходит более глубокое понимание себя и своего внутреннего мира.

Ключевые слова: психологическое сопровождение, комплексная диагностика, творческое мышление, развитие, понимание себя.

Yaroslava STEMKOVSKA, Iryna GALKOVYCH
Social and psychological maintenance of teaching and educational process in the innovative educational establishment of the artistic-aesthetic profile

In the article main directions of work of the social and psychological school department in the conditions of the experimental activity are circumscribed; its operating scheme is represented. The data of integrated diagnostics are entered into the authored individual card of the personality development. The content of specialized courses «The development of creative thinking» and «The development of a creative personality» included into school teaching plan is characterized. It is proved that in the process of a creative activity the feeling of emotional saturation arises, a deeper self-understanding and the understanding of own internal world occur.

Keywords: psychological maintenance, integrated diagnostics, creative thinking, development, self-understanding.

Відуки учасників проєкту

Ностальгія по Б.Окуджаве

В мастерскую войду, за собой дверь тихонько прикрою.

*Даже если я очень устал, виду не покажу
И открою журнал, на урок свое сердце настрою,
А иначе зачем я сюда каждый день прихожу.*

*Снова в синих халатах своих предо мной будут дети
Те, которых я в школе своей ювелирке учу,
Но хочу вам сегодня, коллеги, я втайне заметить,
Что любые задания мои им всегда по плечу.*

*Гнут железо они очень круто и очень умело.
Им по силам как медь, так и золото и серебро,
Но мне хочется, чтоб их сердце любовью горело,
Чтобы в нем, словно в тигеле, плавилось только добро.*

*Чтоб не только искусством металла они овладели,
Но и знали о силе любви как о силе огня.
Чтобы школу закончив, они никогда не жалели,
Что когда-то учились они в мастерской у меня.*

*Ждет их новое всё в этом мире за школьным порогом
И без нас уже будут взростеть они или мужать.
Я за них помолюсь, чтоб хранимы они были Богом,
Чтобы в жизни на них пребывала Его благодать.*

В мастерскую войду, за собой дверь тихонько прикрою.

*Даже если я очень устал, виду не покажу
И открою журнал, на любовь свое сердце настрою,
А иначе зачем я сюда каждый день прихожу.*

*Сергій ЄВЛАМПІЄВ,
учитель предмета «Художня обробка металу
та каменю»*